

Môže existovať skutočné a trvalé priateľstvo medzi nevďačnými, záhaľčivými, chamtivým, zradnými a zhýralými? Nie, pretože osoby takého charakteru sa vzájomne vystavia nenávisť a neúcte; nenávisť kvôli bolestivým následkom ich zlovykov; neúcte kvôli ich výstrelkom. A na druhej strane nemôžeme ani očakávať, ako sme dobre zistili, že nájdeme priateľstvo medzi cnostným človekom a osobou opačného charakteru. Pretože, ako môžu tí, čo páchajú zločiny, byť v priateľstve s tými, ktorí ich nenávidia? Čo ma ale mátie najviac, môj drahý Sokrates, je vidieť mužov zásluh a cností, ako sa navzájom sužujú a snažia sa zo všetkých svojich síl rozdrviť a zničiť svojich protivníkov, keď z rozdielnych záujmov obaja zápasia o najlukratívnejšie posty v Republike. Som celkom v rozpakoch, keď mám vysvetliť také správanie na princípoch priateľstva; pretože keď denne pozorujem najvznešenejšiu náklonnosť mysle vykorenenú odporými zámermi na zisk, mám veľké pochybnosti, či na svete existuje nejaké skutočné priateľstvo a náklonnosť.“

„Môj drahý priateľ,“ odvetil Sokrates, „táto záležitosť je veľmi zložitá; pretože ak sa nemýlim, Príroda umiestnila medzi ľuďmi súčasne princípy priateľstva i nezhody. Priateľstvo preto, že oni sa navzájom potrebujú, majú súcit k svojim útrapám, pomáhajú si navzájom vo svojich potrebách a sú vďační za pomoc, ktorú si navzájom poskytujú: nezhody preto, že jedna a tá istá vec je príjemná pre mnohých, oni sa o ňu hádajú a snažia sa poškodiť a skrížiť si navzájom plány vo svojich úmysloch. Takto spor a hnev vyvolajú vojnu, lakomstvo udusí láskavosť, závisť vytvorí nenávisť. Ale priateľstvo prekonávajúc všetky tieto ťažkosti, nachádza cnostných a spája ich dohromady. Pretože motivovaní cnosťou si radšej vyberú žiť pokojne v biednych podmienkach než získať ríšu a ovládnuť celú Zem pohromou vojny. Keď ich prikvačí hlad či smäd, vydržia to s pevnosťou, až kým nie sú schopní pomôcť si bez toho, aby boli komukoľvek inému príťažou. Kedykoľvek keď ich túžby po potešeniach lásky prerastú do divých a svojhlavých, potom rozum

alebo sebaovládanie uchopí opraty, skontroluje prudkosť vášne, udrží ju v medziach a nedovolí im prehrešiť sa voči veľkej vláde ich povinnosti. Tešia sa z toho, čo je podľa zákona ich a sú tak vzdialení od prisvojovania si práv a majetku iných, že dokonca im dajú časť toho, čo sami majú. Usporadúvajú svoje nezhody takým spôsobom, že všetci na tom získavajú a nikto nemá dôvod sťažovať sa. Nikdy nie sú uchvátení hnevom natoľko, aby spáchali nejaký čin, ktorý by neskôr mohli ľutovať. Závisť je vašeň, ktorej nie sú si vedomí, pretože oni žijú vo vzájomnom zdieľaní toho, čo vlastní a berú ohľad na to, čo patrí ich priateľom, akoby to boli ich vlastné veci. Z toho vidíš, že cnostní nielen že si neodporujú, ale že si navzájom pomáhajú v práci pre Republiku; pretože tí, ktorí vyhľadávajú uznania a veľkú úradu iba preto, aby mali príležitosť obohatiť sa a zavádzať krutú tyranii, alebo žiť ľahký život, sú zaiste veľmi skazení a nespravodliví, a nikdy nemôžu dúfať, že budú s niekým žiť v priateľstve. Ale prečo by mal ten, kto si neželá žiadnu autoritu

ale iba lepšie
chrániť sám seba
pred zlými ľuďmi, alebo
pomôcť svojim priateľom
či byť užitočný
pre svoju krajinu; tvrdím,
prečo by mal taký človek,
nesúhlasit' s iným,
ktorého zámery
sú rovnaké ako jeho vlastné?
Je to preto, že by bol
menej schopný slúžiť
Republike, keby mal
cnostných pomocníkov pri
správe štátnych záležitostí?
Ak by pri turnajoch
a iných hrách bolo
dovolené tým najsilnejším
vstúpiť do spolku
proti slabším,
boli by spoľahlivo víťazmi
vo všetkých závodoch,
a vyhrali by všetky ceny;
a z toho dôvodu
im to nie je dovolené.
Preto v záležitostiach štátu,
pretože žiadnemu človeku
nie je bránené
spojiť sa s kýmkoľvek
si želá, aby dobre slúžil
Republike,
nie je to výhodnejšie,
keď sa podielame
na vládnutí,
nadviazať priateľstvo
s ľuďmi cti a rýdzosti,
ktorí sú všeobecne zároveň
tými najvzdelanejšími
a najschopnejšími,
a mať za spoločníkov ich,
než z nich urobiť
svojich protivníkov?
Takže je mimo
akejkoľvek diskusie,
že je oveľa lepšie poslúžiť
dobrým ľuďom,
hoci ich je len pár,
než zlým,
ktorých je veľký počet,
pretože tých prvých

ľahko získaš na svoju stranu;
pričom tých druhých
je ťažké získať,
len za najlepšie láskavosti,
a tých
tiež vo veľkej hojnosti,
aby si dosiahol svoj záujem.
Nech je akokoľvek,
Kritobulos, pozbieraj odvahu,
snaž sa iba byť cnostným
a potom smelo
usiluj o priateľstvo
čestných mužov; toto je
druh lovu, v ktorom
ti môžem byť nápomocný,
pretože som prirodzene
náchylný k priazni. Rázne
sa pustím do tých, ktorých
mám rád a vynaložím
všetky svoje schopnosti,
aby som bol nimi milovaný.
Usilujem sa zapáliť
v ich myšliach plameň
ako je môj a dosiahnuť,
aby túžili po mojej
spoločnosti tak horlivo,
ako ja túžim po tej ich.
Túto zručnosť potrebuješ,
keď budeš nadväzovať
priateľstvo s kýmkoľvek.
Neskrývaj teda predo mnou
tajomstvá svojej duše,
ale nechaj ma spoznať,
kto sú tí,
ktorých si všímaš: keďže
som z toho urobil svoje
štúdium – potešiť tých,
ktorí mi boli sympatickí,
verím, že vďaka dlhým
skúsenostiam som získal
nejaké významné
nahliadnutia do snáh
a spôsobov ľudí.“
Kritobulos povedal:
„Túžil som dlhý čas
naučiť sa toto umenie,
obzvlášť ak by som ho
mohol využiť na získanie
priateľov spomedzi ľudí,
ktorí nielenže sú

pekní a elegantní
ale ktorých mysle sú
naplnené a vyzdobené
všetkými cnosťami.“
Sokrates odpovedal:
„Ale moja metóda zakazuje
použiť násilie
a som toho názoru,
že všetci ľudia, ktorí ušli
od podliačky Scylly,
pretože ona ich zadržala
násilím:
pričom Sirény nespôsobili
žiadnemu človeku násilie
a používali iba svoje
melodické hlasy,
aby zadržali tých,
ktorí prechádzali okolo, takže
všetci zastavili, aby počuli
a sami znášali to,
že boli silno očarovaní
hudbou ich piesní.“
Kritobulos povedal:
„Buď si istý, že nepoužijem
žiadne násilie na tých,
ktorých priateľstvo získam
a preto už neatáľaj ani chvíľu
a nauč ma svoje umenie.“
„Keby si nadväzoval
s niekým priateľstvo,“
povedal Sokrates,
„musíš mi dovoliť,
aby som mu povedal,
že si ho veľmi vážiš
a že túžiš byť
jeho priateľom.“
Kritobulos odvetil:
„Z celého srdca,“
zaiste žiaden človek
nemôže želať zle niekomu,
koho si váži.“
Sokrates pokračoval:
„A ak okrem toho dodám,
že prikladáš veľkú hodnotu
jeho zásluhám, a preto
pocit'uješ k tomu človeku
veľkú náklonnosť,
nezoberieš to zle?“
„Vôbec nie,“
povedal Kritobulos,

„pretože som si vedomý,
že prejavujeme veľkú
láskavosť k ľuďom,
ktorí nám robia dobré meno.“
„Mohol by som teda,“
povedal Sokrates, „hovoríť
takýmto spôsobom k tým,
ktorých si želaš milovať:
ale dovoľíš mi podobne
pokračovať, že tvojím
najväčším potešením je
mať dobrých priateľov,
že im venuješ veľkú
pozornosť, že pozoruješ
ich dobré skutky
s tak veľkou radosťou,
akoby si ich vykonal ty sám,
a že sa tešíš
z ich dobrého osudu tak,
ako zo svojho vlastného:
že nie si nikdy unavený,
keď im slúžiš
a že veríš tomu,
že sláva človeka cti,
predstihuje svojich
priateľov v dobrodení
a nepriateľov v hodnote?
Myslím, že takýmto
spôsobom ti budem veľmi
užitočný v získavaní
dobrých priateľov.“
„Prečo ma žiadaš
o dovoľenie,“ povedal
Kritobulos, „akoby si
nemohol o mne povedať
čokoľvek si želaš?“
„Nie, vskutku,“
odpovedal Sokrates,
„pretože si pamätám,
čo raz povedal Aspasia,
že sprostredkovatelia
sú úspešní vo svojej práci,
keď hovoria pravdu
o osobách, v mene ktorých
vystupujú,
ale že manželstvá
vzniknuté z ich lží
sú nešťastné, pretože
tí, ktorí sú podvedení,
sa navzájom nenávidia

a ešte viac nenávidia človeka,
ktorý ich dal dohromady.
A preto,
z toho istého dôvodu
si myslím, že by som nemal
hovoríť lži na tvoju chválu.“
„Potom si teda doposiaľ
mojím priateľom,“
odpovedal Kritobulos,
„že ak mám nejaké
dobré vlastnosti,
ktoré si sám cením,
pomôžeš mi; ak nie,
nebudeš si vymýšľať nič
v mojom mene.“
„A myslíš si,“
spýtal sa Sokrates,
„že by som ti urobil
väčšiu službu, ak by som
vyslovil falošné chvály,
ktoré ti nie sú primerané,
než ak ťa budem napomínať,
aby si si zaslúžil chválu
všetkých ľudí?
Ak o tom pochybuješ,
uváž následky.
Ak by som napríklad povedal
majiteľovi lode,
že si vynikajúci lodivod
a on by ti na základe toho
zveril ovládanie
toho plavidla, aké nádeje
by si mohol mať,
že nezahynieš?
Alebo ak by som verejne
povedal, že si
skúsený generál
alebo veľký politik
a ak ty, vďaka takému
posudku, ktorý by som
neprávom pre teba získal,
by si bol povýšený
na najvyšší úrad,
akým nebezpečenstvám
by si vystavil
svoj vlastný život
a osud štátu?
Alebo ak by som spôsobil,
že by nejaká súkromná osoba
uverila, že si dobrý ekonóm,

a zverila by ti následne
starostlivosť o svoju rodinu,
nebol by si skazou
jeho majetku
a nevystavil by si sám seba
posmechu a opovrhnutiu?
Čo je toľko, ako povedať,
Kritobulos,
že najkratší a najistejší
spôsob, ako žiť so ctou
na svete, je byť
skutočne tým,
čím by sme sa javili:
a ak budeš pozorovať,
tak zistíš,
že všetky ľudské cnosti
sa zväčšujú a posilňujú
cvikom
a ich zažívaním.
Prijmi teda moju radu
a pracuj na ich získaní:
ak si ale iného názoru,
daj mi to prosím vedieť.“
„Bol by som zahanbený,“
odvetil Kritobulos,
„keby som ti protirečil:
pretože žiadnu dobrú
ani pevnú námietku nemožno
vzniesť proti takému
racionálnemu tvrdeniu.“